

573

OPPDRAKSMELDING

Tellinger av vannfugl
i Måselvutløpet Naturreservat
vår og høst 1998

Karl-Birger Strann

NINA • NIKU

NINA Norsk institutt for naturforskning

Tellinger av vannfugl
i Måselvutløpet Naturresevat
vår og høst 1998

Karl-Birger Strann

NINA•NIKUs publikasjoner

NINA•NIKU utgir følgende faste publikasjoner:

**NINA Fagrapport
NIKU Fagrapport**

Her publiseres resultater av NINAs og NIKUs eget forskningsarbeid, problemoversikter, kartlegging av kunnskapsnivået innen et emne, og litteraturstudier. Rapporter utgis også som et alternativ eller et supplement til internasjonal publisering, der tidsaspekt, materialets art, målgruppe m.m. gjør dette nødvendig. Opplag: Normalt 300-500

**NINA Oppdragsmelding
NIKU Oppdragsmelding**

Dette er det minimum av rapportering som NINA og NIKU gir til oppdragsgiver etter fullført forsknings- eller utredningsprosjekt. I tillegg til de emner som dekkes av fagrapportene, vil oppdragsmeldingene også omfatte befaringsrapporter, seminar- og konferanseforedrag, årsrapporter fra overvåkningsprogrammer, o.a. Opplaget er begrenset. (Normalt 50-100)

NINA•NIKU Project Report

Serien presenterer resultater fra begge instituttene prosjekter når resultatene må gjøres tilgjengelig på engelsk. Serien omfatter original egenforskning, litteraturstudier, analyser av spesielle problemer eller tema, etc. Opplaget varierer avhengig av behov og målgrupper.

Temahefter

Disse behandler spesielle tema og utarbeides etter behov bl.a. for å informere om viktige problemstillinger i samfunnet. Målgruppen er "almenheten" eller særskilte grupper, f.eks. landbruket, fylkesmennenes miljøvern- og turismen, turist- og friluftlivskretser o.l. De gis derfor en mer populærfaglig form og med mer bruk av illustrasjoner enn ovennevnte publikasjoner. Opplag: Varierer

Fakta-ark

Hensikten med disse er å gjøre de viktigste resultatene av NINA og NIKUs faglige virksomhet, og som er publisert andre steder, tilgjengelig for et større publikum (presse, ideelle organisasjoner, naturforvaltningen på ulike nivåer, politikere og interesserte enkeltpersoner). Opplag: 1200-1800

I tillegg publiserer NINA og NIKU-ansatte sine forskningsresultater i internasjonale vitenskapelige journaler, gjennom populærfaglige tidsskrifter og aviser.

Strann, K.-B. 1998. Telling av vannfugl i Målselvtløpet Naturrestatat vår og høst 1998.-NINA Oppdragsmelding 573: 1-12

Tromsø, desember 1998

ISSN 0802-4103
ISBN 82-426-098-5

Forvaltningsområde:
Bevaring av naturens mangfold
Conservation of biodiversity

Rettighetshaver ©:
Stiftelsen for naturforskning og kulturminneforskning
NINA•NIKU

Publikasjonen kan siteres fritt med kildeangivelse

Redaksjon:
Kjell Einar Erikstad
NINA, avd. for arktisk økologi

Design og layout:
Elin Skoglund

Sats: NINA•NIKU

Kopiering: Norservice

Opplag: 75

Kontaktadresse:
NINA•NIKU, Avdeling for arktisk økologi
Polarmiljøsenteret
9005 TROMSØ
Tel: 77 75 04 00
Fax: 77 75 04 01

Tilgjengelighet: Åpen

Prosjekt nr.: 18239

Ansvarlig signatur:

Karl-Birger Strann

Oppdragsgiver:

MVA, Fylkesmannen i Troms

Referat

Strann, K.-B. 1998. Tellingar av vannfugl i Målselvtløpet Naturreservat vår og høst 1998. NINA Oppdragsmelding 573:1-12.

Antallet vannfugl ble undersøkt i Målselvtløpet Naturreservat vår og høst i 1998. 5 tellingar ble gjennomført henholdsvis i perioden ultimo april til primo juni og i perioden medio august til medio september. Det totale antallet trekkende vannfugl som brukte reservatet var lavt – kun opp mot 350 fugl på de beste dagane. Dette er veldig lavt sammenliknet med hva som nevnes i "Verneplan for våtmarksområder i Troms Fylke". Det antas at tilbakegangen i antall våtmarksfugl i betydelig grad skyldes at sentrale næringsforekomster som stimgående fisk, for eksempel tobis *Ammodytes* spp. har forsvunnet fra området.

De viktigste artene var måsefugl med fiskemåsen *Larus canus* som den mest tallrike med rundt 180 fugl 28 april. Samme dato ble det registrert 12 sangsvaner *Cygnus cygnus* (6 par) som rastet sentralt i området. Blant endene var stokkand *Anas platyrhynchos*, krikand *A. crecca*, kvinand *Bucephala clangula* og havelle *Clangula hyemalis* de vanligste, men ingen opptrådte i antall over noen titalls fugl. Mindre flokker med vadefugl opptrådte særlig på vårtrekket, med tjeld *Haematopus ostralegus*, sandlo *Charadrius hiaticula* og heilo *Pluvialis apricaria* som de vanligste artene.

Blant spurvefuglene som ble registrert innanfor reservatet var linerle *Motacilla alba*, heipiplerke *Anthus pratensis*, løvsanger *Phylloscopus trochilus*, rødvingetrost *Turdus iliacus*, gråtrost *T. pilaris* og sivspurv *Emberiza schoeniclus* vanligst. Disse artene opptrådte regelmessig, men kun i mindre antall under trekket vår og høst.

Abstract

Strann, K.-B. 1998. Wildfowl numbers at Målselvtløpet Naturreservat spring and autumn 1998. NINA Oppdragsmelding 573:1-12

The number of wildfowl was counted during spring and autumn migration in 1998 at the reserve "Målselvtløpet Naturreservat". Five counts each took place during ultimo April to primo June and medio August to medio September. The overall number of birds that used the reserve during migration was low; only up to 350 birds at the best. This is very low compared to the numbers mentioned in "Verneplan for våtmarksområder i Troms Fylke" which is based on observations from late 1970's and early 1980s. It is supposed that this decline in bird numbers is caused by a dramatic decline in the local stock of shoaling fish, most likely the sandeel *Ammodytes* spp..

The most numerous bird observed was the common gull *Larus canus* with about 180 individuals (April 28th). At the same date 12 whooper swans *Cygnus cygnus* were roosting at the study site. Among the ducks the mallard *Anas platyrhynchos*, the teal *A. crecca*, the goldeneye *Bucephala clangula* and the long-tailed duck *Clangula hyemalis* were the most common, but all species were observed in less than 15 individuals.

Small flocks of waders were observed during spring with oystercatcher *Haematopus ostralegus*, ringed plover *Charadrius hiaticula* and golden plover *Pluvialis apricaria* as the most numerous.

Among the passerines observed in the reserve the white wagtail *Motacilla alba*, meadow pipit *Anthus pratensis*, willow warbler *Phylloscopus trochilus*, redwing *Turdus iliacus*, fieldfare *T. pilaris* and reed bunting *Emberiza schoeniclus* were the most common species. All were found in low numbers both during spring and autumn migration.

Forord

Målselvtløpet Naturreservat ble foreslått vernet innenfor "Verneplan for våtmarksområder i Troms Fylke" i 1989 (Fylkesmannen i Troms 1989). Etter fredningen har grunneierne i området gått til rettssak mot Staten der de bl.a. argumenterer med at grunnlaget for den opprinnelige fredningen er forsvunnet. Som for de fleste verneområdene i Troms foreligger det forholdsvis få gode datasett over tilstanden for fauna og flora i reservatet siden fredninga ble gjennomført.

Siden begynnelsen av 1980-tallet har det kun vært noen få mer eller mindre tilfeldige besøk i Målselvtløpet. Disse besøkene har vært gjennomført av enkeltpersoner eller Norsk Ornitologisk Forening (NOF) og data fra disse besøkene er ikke relatert til selve fredningsområdet, men hele utløpet av Målselva ut til selve fjorden.

Det foreligger derfor ikke tilfredsstillende datasett fra faunistiske registreringer fra Målselvtløpet naturreservat etter midten av 1980-tallet.

Trondheim, desember 1998

Karl-Birger Strann
prosjektleder

Innhold

Referat.....	3
Abstract	3
Forord.....	4
1 Innledning	5
2 Metode	5
3 Resultat.....	6
3.1 Trekkteilingene	6
3.2 Hekkerregistreringene	8
4 Diskusjon	9
4.1 Lave tall sammenlignet med tidligere tellinger ..	9
4.2 Svikt i tobisbestanden.....	9
4.3 Tobis kan dukke opp igjen.....	10
4.4 Forurensing.....	10
4.5 Hekkefugler.....	11
5 Konklusjon	11
6 Referanser	12

1 Innledning

I april 1998 fikk NINA i oppdrag fra Miljøvernavdelingen hos Fylkesmannen i Troms å gjennomføre tellinger av vannfugl i Målselvtløpet Naturreservat. Hensikten var å framskaffe nye data på antallet vannfugl som bruker reservatet under trekket samt en vurdering av eventuelle hekkende vannfugl i området. Målselvtløpet Naturreservat ble foreslått vernet innenfor "Verneplan for våtmarksområder i Troms Fylke" i 1989 (Fylkesmannen i Troms 1989) med konklusjon om at området var av internasjonal verneverdi med utgangspunkt i antallet vannfugl som brukte området. Av spesielle antall fugl nevnes 600-700 silender våren 1979 samt 5000-8000 laksender høsten 1978. I tillegg nevnes rundt 10 000 måser vår og høst.

Denne rapporten er basert på tellingene som er utført vår og høst 1998.

2 Metode

Tellinger av vannfugl i naturreservatet ble gjennomført fra land ved hjelp av 10x42 Swarovski kikkert samt 20-60x Swarovski teleskop. Det ble gjennomført fem tellinger på våren i perioden 28.4.-6.6. og fem tellinger på høsten i perioden 15.8.-12.9.. Hver telling ble gjennomført i løpet av en dag fra tidlig morgen til ut på kvelden. Gjennom så lange opphold dekket vi både lavvann samt høyvann. Samtlige tellinger ble gjennomført under gode observasjonsforhold. Hekkende vannfugl som fiskemåse og tjeld ble registrert ved tellingen den 6. juni.

Videre ble det gjennomført punkttellinger av syngende spurvefugl fra land ved Ingvardholmen samt Olderholmen ved besøkene 18. og 23. mai samt 6. juni.

3 Resultat

3.1 Trekkellingene

Våre tellinger viser ikke tilnærmelsesvis slike antall fugl som er nevnt i Våtmarksplanen (Fylkesmannen i Troms 1989). Området hadde ikke noen form for store ansamlinger av våtmarksfugl verken på vår- eller høsttrekket. Det høyeste observerte antallet fugl på en telledag ligger på i underkant av 340 vannfugl (**se for øvrig Tabell 1**).

Det mest interessante som kan nevnes var at det ble observert 12 voksne sangsvaner som rastet i reservatet den 28. april. Den 14. mai var allerede svanene trukket videre. For andefuglene ellers var det lave antall, men det var en liten økning utover våren med høyeste antall ender i siste mai-tellingen (23.5) for så å kulminere i begynnelsen av juni (6.6). Høsttellingene viser heller ingen større konsentrasjoner av andefugl og ingen arter opptrådte i antall som skilte seg merkbart ut fra resultatene fra vårtellingene.

For vadefuglene fant vi mye av samme mønster som hos endene, men med en del større variasjon. Antallet vadefugl var svært lavt tatt i betraktning av Måselvutløpets areal. Størst antall ble observert den 23. mai da en flokk på 40 heilo, 19 sandlo, 11 myrsniper og 5 temminck-sniper ble observert rastende på en sandbanke nær Nedre Kjerrenes. Høsttrekket utviste svært få vadefugl i Måselvutløpet.

For de store måseartene gråmåse og svartbak var det en forholdsvis stabil, men lav forekomst av fugl gjennom hele undersøkelsesperioden. Totalantallet fugl lå mellom 50 og 100 store måser i utløpet. Fiskemåsen var vanlig under trekket og også som hekkefugl, men den ble kun registrert i lave antall – det ble aldri observert mer enn rundt 180 trekkende fugl på en gang i området.

Tabell 1. Totalt antall individ fugl observert under tellinger i Målselvtløpet i 1998.

Art\Date	28.4	14.5	18.5	23.5	06.6	15.8	27.8	05.9	11.9	12.9
Sangsvane	12									
Grågås		2								
Gravand		2								
Stokkand	5	9	13	15	2	7	11	12	19	11
Krikkand		3	9	13		7	5	4	10	3
Brunnakke			1	7		2	5	2	1	
Stjertand				2						
Svartand				5						
Sjørørre			3	7						
Kvinand	1	3	12	16	3	2	11	3		
Havelle	7	13	5	3			5	11	3	11
Siland	2	5	11	13		5	14	5	5	2
Laksand			1	5		5	3	11	16	14
Tjeld	3	5	14	21	6	6	5	2		
Vipe	1	3	11	7	2	7	3			
Sandlo		12	5	19	3	3	15	1		
Heilo			4	40						
Temmincksnipe			2	5					5	
Myrsnipe			5	11		3		12		
Enkelbekkasin	2	5	7	5	5	1				
Småspove				3		2				
Storspove	2	6	3	4	4	3				
Gråmåse	21	28	42	13	28	44	49	23	66	26
Svartbal	20	15	27	25	29	33	27	11	36	38
Fiskemåse	182	111	36	44	47	18	9	5	3	
Rødnebbterne				21	36	13	5			
Total våtmarksfugl	334	222	211	304	165	161	167	102	164	105
Sanglerke			1		2					
Linerle		3	11	7	8	20	14	3		
Gulerle				9	7	3				
Heipiplerke		5	33	6	3	9	18	30	15	20
Sandsvale				11	44	36				
Låvesvale			5	14	5	11				
Taksvale				12	10					
Sivsanger					10	2				
Hagesanger					13	5				
Løvsanger			2	15	21	11	4	5	2	
Steinskvett			3	5	2					
Busksvett				3	4	2				
Blåstrupe			1	5	7	3				
Rødvingetrost	11	15	9	15	22	13	9	15	16	6
Gråtrost	5	6	4	4		9	13	19	5	7
Sivspurv		2	5	9	7	5	3	11	4	
Total spurvefugl	16	31	74	115	165	129	61	83	42	33

3.2 Hekkerregistreringene

Tabell 2 viser antallet funn av hekkende våtmarksfugl. Det mest særpregede ved hekkende vannfugl var fiskemåser samt tjeld som i betydelig grad hekket i utsatte hekkedasser langs deler av elva samt på egnede steder som tak av naust og andre bygninger. Spredte par med rødnebbterne hekket på enkelte småholmer, de fleste hekket på Steinøra på vestsida. Tre par makrellterner forsøkte å etablere hekking på

Killingholmen, men ved seinere besøk på sommeren ble ikke parene påvist i området.

Stokkand ble funnet hekkende på begge sider av elva mens krikkand bare ble påvist hekkende ved Jettaholmen. Spredte par med ærfugl hekket både på Ingvardholmen og Olderholmen samt langs strandlinja på begge sider av elva. Kun ett kull siland ble registrert og det var på Ingvardholmen. Strandenga ved Grunnes hadde de fleste påviste hekkende vadefuglene med unntak av storspoven som hekket på et av jordene på Grunnes.

Tabell 2. Antall hekkende vannfugl påvist i Målselvutløpet Naturresevat

Art\Område	østsiden	vestsiden	Ingvardhlm	Olderhlm
Stokkand	2	3		
Krikkand	1			
Ærfugl	5	7	3	4
Siland			1	
Tjeld	6	5		
Vipe	1			
Sandlo	1			
Enkelbekkasin	2	1		
Storspove	1	2		
Fiskemåse	11	13	7	11
Rødnebbterne		12		

4 Diskusjon

4.1 Lave tall sammenlignet med tidligere tellinger

Det antall våtmarksfugl som ble påvist i denne undersøkelsen er forbausende lave sammenlignet med de data som presenteres i Fylkesmannen i Troms sin våtmarksplan fra 1989. I 1989 ble det referert til flokker med tusenvis av fiskender samt opp til ti tusen måsefugl. Trekktegninger utført av Reidar Hindrum, Tromsø Museum, fra den 13. mai 1981 viste at det oppholdt seg rundt 450 silender samt 250 havelle i deltaet ved Grunnes. Samme person gjennomførte også ei telling den 29. august samme år, og da registrerte han rundt 1 700 laksender og rundt 200 gressender (mest stokkand). Norsk Ornitologisk Avdeling (NOF) fra Tromsø besøkte lokaliteten 16. og 17. september 1978 og rapportert store forekomster av laksand. Et overslag på mellom 2 000 og 5 000 fugl er nevnt i en artikkel i lokaltidskriftet (Rossnes 1978). Ved samme besøk ble det funnet rundt 200 silender. Ellers var det bare mindre antall fugl. De største forekomstene av vannfugl fra Målselvtløpet er rapportert av Leon Johansson fra våtmarksundersøkelser som han gjorde i 1978. Under sine besøk på lokaliteten den 21. mai registrerte han rundt 200 havelle samt 8 000 – 10 000 måser! Ved neste besøk 29. mai samme år fant han 400 havelle, rundt 250 silender og kun 800 måser. Dette tyder på at måsene hadde samlet seg for å beite på en større konsentrasjon av mat, sannsynligvis stimer av fisk. Kortvarige konsentrasjoner av stingående fisk som sild, lodde eller tobis resulterer ofte i slike store ansamlinger av måsefugl og andre fiskespisende fugl. Dette resulterer også i like kortvarige ansamlinger av disse fugleartene. Under sine besøk 8., 9. og 26. august fant Johansson utrolige mengder laksender – mellom 5 000 og 8 000 fugl ble da registrert. Ved tellingen 16.–17. september var tallet gått noe ned, men fremdeles oppholdt seg rundt 3 000 – 5 000 laksender seg i utløpet. Av andre arter ble det kun registrert svært få fugl av Johansson.

Etter begynnelsen av 1980-tallet foreligger det ikke offisielle tellinger som viser store forekomster av vannfugl Målselvtløpet. Det har også vært mange besøk ved Målselvtløpet av medlemmer fra NOF uten at de har påvist særlig store forekomster av de artene som er nevnt i verneplanen for våtmark i Troms. Den markerte nedgangen i antall vannfugl i reservatområdet synes derfor å ha skjedd en gang på begynnelsen av 1980-tallet.

Vi påviste ikke slike tall som ble funnet på slutten av 1970-tallet og fram til og med 1981. Vi observerte kun små grupper sammenlignet med de ovennevnte

registreringene. Årsakene til den påviste endringen kan være forskjellige. Vi vil påpeke at det kun er gjennomført noen få tellinger vår og høst og det i teorien kan ha opptrådt store konsentrasjoner av en eller flere av de aktuelle artene våtmarksfugl uten at vi har kunnet fanget det opp i våre resultater. Sammenholdes dette studiet med andre observasjoner fra området tyder alt på at det ikke lenger forekommer slike konsentrasjoner av ender eller måser i Målselvtløpet.

De årlige vintertellingene av vannfugl i Målselvtløpet som har foregått siden slutten av 1970-tallet og fram til 1997/98 viser også en nedgang, men ikke på langt nær så dramatisk som for trekkperiodene vår og høst (Den nasjonale sjøfugldatabasen, NINA). Det er overveiende sannsynlig at vinter- og trekkbestandene ikke består av de samme fuglene og det ikke er korrekt å sammenligne endringer i de to bestandene.

4.2 Svikt i tobisbestanden

Store ansamlinger av fiskender og måsefugl i fjordsystemer og elveutløp skyldes nesten alltid en spesiell forekomst av mat. I de fleste tilfellene i Nord-Norge er dette enten sild eller tobis, i Finnmark kan det også være lodde. De store fuglekonsentrasjonene som er observert tidligere må etter vår vurdering skyldes at det fantes store fiskeforekomster i Målselvtløpet. Mest sannsynlig er det at det var tobis (småsil) *Ammodytes spp.* som opptrådte i store forekomster. Tobis er lite studert i Norge og i Nord-Norge har den liten kommersiell verdi. Vi vet derfor lite om hvordan bestanden av denne fiskearten, som ikke er utnyttet industrielt i Nord-Norge, varierer over tid. Det er likevel klart at tobis viser store lokale svingninger i hele Nord-Norge.

Det faktum at betydelige antall vannfugl ikke lenger bruker Målselvtløpet betyr ikke automatisk at disse fuglene er sultet i hjel. De fleste fuglearter som fiskender og måser streifer over store områder inntil de finner en tilfredsstillende forekomst med næring. Det generelle inntrykket av de nord-norske bestandene av fiskender og store måser er ikke at det har foregått en betydelig bestandsnedgang, men at stabilitet preger bildet (Den nasjonale sjøfugldatabasen, NINA).

Laksand opptrer langs hele kysten av Troms og Finnmark. Også et annet nordnorsk elveutløp er kjent for sine store forekomster av laksand, nemlig Tana i Øst-Finnmark. Her er det snakk om enda større flokker enn hva som tidligere er påvist i Målselvtløpet. Også i Tana har laksanda gått dramatisk tilbake og også her antar en at svikt i næringstilgangen er den viktigste årsaken. Tellingene av fugl langs kysten av Troms og Finnmark på midten

av 1980-tallet og fram til 1992 viser at et betydelig antall laksand finnes i mindre flokker langs hele denne kyststrekningen (Den nasjonale sjøfugldatabasen, NINA). Dette kan bety at de store forekomstene nå har fordelt seg ut fra de to elveutløpene og finner nå det meste av maten sin spredt over et mye større areal langs kysten av Troms og Finnmark.

Antallet *siland* som er observert på våren i Målselvtløpet kan muligens ha fulgt samme mønster som laksanda. I nabofjorden Balsfjord opptrer det rundt 1 500 siland under vårtrekket (snitt for årene 1985-1997, egne data) og i sundene rundt Tromsø og ytre Malangen forekommer det samlet over 1 000 fugl i samme periode kyststrekningen (Den nasjonale sjøfugldatabasen, NINA). Dette betyr at Målselvfuglene muligens kan ha skiftet fra selve utløpet til de nærliggende fjordsystemene under vårtrekket. Særlig i Balsfjord er det gode lokale bestander med sild og lodde, noe som resulterer i store ansamlinger av dykkender under vårtrekket fra midten av april og ut mai måned. Også disse fiskebestandene svinger, og antallet fugl varierer i dette fjordsystemet helt tydelig sammen med fiskeforekomstene. Et lignende mønster observeres også under høsten på de samme lokalitetene i Balsfjorden. Det forekommer betydelige forekomster av siland langs hele kysten av Troms og Finnmark. Derfor kan silendene fra Målselv på samme måte som laksendene ha fordelt seg på andre tilgjengelige matkilder som de har funnet langs kysten av Nord-Norge.

Silandas mønster gjelder også i all hovedsak for sjøorre og havelle i Målselvtløpet. Disse to artene opptrer med betydelige forekomster i Balsfjord under trekket og det er godt mulig at deler av eller alle som tidligere brukte Målselvtløpet nå bruker Balsfjorden. Sjøorren i Balsfjord viser en årlig variasjon på trekket mellom 2 000 og 2 500 fugl og havella mellom 4 500 og 6 500 fugl i hele fjordsystemet kyststrekningen (Den nasjonale sjøfugldatabasen, NINA). Disse variasjonene viser at i denne delen av Troms disse kan artene vise betydelige variasjoner under trekket.

Måsefuglene er den andre gruppen fugl som tidligere har blitt registrert i store antall. Normalt sett er store konsentrasjoner av måser direkte knyttet til to forhold. Det første og viktigste er at de er generalister som streifer rundt på matsøk og stopper opp ved den første og beste gode matforekomsten. Måsene er eksperter på å finne og utnytte stimer av fisk som for eksempel tobisforekomster i fjordsystemene. I år med god loddetilgang på kysten finner måsene raskt disse områdene og opptrer i tusenvis så lenge loda er tilgjengelig. Under gytinga av sild og lodde i Balsfjord kan det beite fra 2 000 opp til 5 000 måser i indre Balsfjord alene. Allerede ei uke etter avsluttet gyting er det meste av disse måsene forsvunnet fra området.

Dette viser noe av den store fleksibiliteten som disse fuglene har når det gjelder hvor de "dukke opp" når det opptrer næring i betydelige konsentrasjoner.

Det andre aspektet er at fiskemåser på trekk gjerne raster ved elveutløp. Det antallet fiskemåse som Cederløv (1981) observerte 31. mai 1981 (rundt 7 000 individ) er ikke observert i slike antall i ettertid. Lignende flokker (om enn ikke riktig like store) er observert i Skølvutløpet i Sørreisa 15. mai 1992 (3 500 individ), utløpet av Tønsvikelva i Tromsø 8. mai 1994 (4 300 individ) og på utløpet av Signaldalselva i Storfjord 14. mai 1994 (3 200 individ). Dette viser at arten under trekket i løpet av noen korte dager kan opptre i store flokker. Det er derfor viktig å ta vare på slike rasteplasser ettersom de ofte er svært viktige for arten under trekket.

4.3 Tobis kan dukke opp igjen

Fra andre fjordsystemer i Troms og særlig Finnmark ser det ut til at tobis forsvinner i noen år for siden å dukke opp igjen i store forekomster. Det er derfor viktig å ta hensyn til at for Målselvtløpets tilfelle så kan tobis igjen dukke opp i store konsentrasjoner og da vil måser og fiskender igjen kunne dukke opp i betydelige antall, kanskje like høye som det som nevnes i våtmarksrapporten.

4.4 Forurensing

Det er lansert en del teorier om at forurensing av Målselva kan ha ført til den dramatiske tilbakegangen av fiskespisende vannfugl. Imidlertid foreligger det ikke data som kan bekrefte dette. Det er gjort målinger på tungmetaller lenger opp i Målselva i tilknytning til Forsvarets øvings- og skytefelt samt Bardufoss flyplass. Imidlertid gir ikke disse målingene noen holdepunkter for å si at forurensing er årsaken til nedgangen i vannfuglbestanden (Akvaplan-niva 1998, NIVA 1991).

Videre gikk kloakken uten rensing rett i Målselva fram til begynnelsen av 1980-tallet. Dette førte til en viss eutrofiering av de nedre delene av elvesystemet. Fra Østersjøen er det påvist at økte forekomster av dykkende kan relateres til økt eutrofiering i grunnvannsområder (Stjernberg 1982). Imidlertid gjaldt dette mest ærfugl som i stor grad beiter på blåskjell og andre bunnlevende dyr, og ikke fiskespisere som denne undersøkelsen i all hovedsak omhandler. Målingene fra Målselva viser at vannkvaliteten bedret seg gradvis fra 1983/84 og utover og fra 1989 er den god (Akvaplan-niva 1998). Denne forbedringen i vannkvaliteten skyldes hovedsakelig igangsettingen av de to renseanleggene

i henholdsvis Måselva og Barduelva i begynnelsen av 1980-tallet.

Mange av Norges viktigste vannfuglforekomster er knyttet til vassdrag med betydelig forurensing. Østensjøvannet ved Oslo har et stort antall hekkende vannfugl selv om det er et markert tilslag av næringsstoffer fra omliggende bebyggelse og jordbruksarealer. I Nordre Øyeren hekker også mange vannfugler, men området er vel så viktig for trekkbestander av vannfugl. Nordre Øyeren har hatt et høyt tilslag av næringsstoffer fra jordbruk og bebyggelse over lang tid uten at dette synes å ha hatt negative effekter på fuglefaunaen. Øra ved Glommas utløp er et av de mest kjente fugleområdene i landet. Dette området er også kjent for problemer med tilslag av organisk materiale samt en betydelig innslag av ulike miljøgifter. Også her har denne belastningen ikke gitt synlige negativ effekt på antallet våtmarksfugl. Vi kan derfor ikke se at forurensing verken direkte eller indirekte er årsak til nedgangen i forekomsten av vannfugl i Måselvutløpet.

4.5 Hekkefugler

Det ble gjennomført noen enkle registreringer av hekkefugl innefor mandatområdet. Imidlertid er dette svært ressurskrevende, og det foreligger heller ikke detaljer omkring disse fra tidligere år slik at en videre vurdering her vil ikke bli gjort, men Miljøvernavdelingen vil få overlevert rådata på dette utenom denne rapporteringen.

5 Konklusjon

Undersøkelsen i 1998 viste ikke større konsentrasjoner av vannfugl. Særlig store forskjeller ble funnet for antallet fiskender og måsefugl hvis en sammenligner med de tall som er rapportert i "Utkast til verneplan for våtmarksområder i Troms". Disse to gruppene er begge fiskespesialister. For andre fuglearter er det påvist kun små endringer mellom de to undersøkelsesperiodene.

Det antas at svikt i forekomsten av stimgående fisk, mest sannsynlig tobis *Ammodytes* spp., er hovedgrunnen til at de store vannfuglflokkene har forsvunnet fra Måselvutløpet. En oppblomstring av denne fiskeforekomsten vil sannsynligvis igjen kunne føre til at Måselvutløpet får økte konsentrasjoner av fiskespisende fugl som fiskender og måser.

De undersøkelser som nå foreligger omkring forurensning av Måselva viser at en må anta at denne faktoren ikke kan være årsak til den påviste bestandsnedgangen hos vannfugl.

Det må tas forbehold om at vår undersøkelse kun dekker noen få dager vår og høst og det kan teoretisk være mulig at store antall fugl har opptrådt innenfor utredningsområdet mellom besøksdagene. Imidlertid gjelder dette først og fremst trekkforekomster slik som fiskemåsene og eventuelt havelle og sjøorre.

6 Referanser

- Akvaplan-niva. 1998. Vannkvalitet i vassdrag i Troms. Oversikt over tilstandsklasser basert på vassdragsundersøkelser i 1970-1994. Akvaplan-niva rapport APN512.814.1: 1-54.
- Cederløv, A. 1981. Ornitologisk viktige våtmarksområder i Troms. Fylkesmannen i Troms. 62 pp.
- Fylkesmannen i Troms. 1979. Utkast til verneplan for våtmarksområder i Troms fylke. 134 pp.
- NIVA. 1991. Glycolavrenning ved lufthavnene. Vurdering av resipientene og behov for reparerende - forebyggende tiltak. NIVA-rapport:247pp.
- Rossnes, G. 1978. Sommerens ekskursionsjener. Måselva. Krykkja 1(2):6-8.
- Stjernberg, T. 1982. The size of the breeding Eider population of the Baltic in the early 1980s. Ornis Fennica 59:135-140.

ISSN 0802-4103
ISBN 82-426-0998-5

573

**NINA
OPPDRAGS-
MELDING**

NINA Hovedkontor
Tungasletta 2
7485 TRONDHEIM
Telefon: 73 80 14 00
Telefax: 73 80 14 01

NINA, avd. for arktisk økologi
Polarmiljøsentret,
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00
Telefax: 77 75 04 01

NINA
Norsk institutt
for naturforskning